

A CÉLORIENTÁCIÓS ELMÉLET LEHETŐSÉGEI A TANULÁSI KÖRNYEZET MOTIVÁCIÓS SZEMPONTÚ VIZSGÁLATÁBAN

Fejes József Balázs

SZTE Neveléstudományi Doktori Iskola

Kulcsszavak: tanulási motiváció, célorientációs elmélet, tanulási környezet

A tanulási motiváció kutatásának egyik legaktívabb területe napjainkban a célorientációs elmélethez kötődik. E konstrukciónak alkalmas lehet a tanulási motiváció pedagógiai célú befolyásolásának empirikus megalapozására, mivel kulcsszerepet tulajdonít a tanuló és környezete közötti interakciónak. Az elmélet széleskörű elfogadottsága, alkalmazása miatt jelenleg talán a legtöbb eredményt felvonultató területe a motiváció tanulmányozásának, azonban a hazai szakirodalomban ezidáig szinte csak utalásszerűen jelent meg.

Előadásomban a fogalmi keretek tisztázását követően a célok pedagógiai jelentőségét ismertetem a nemzetközi szakirodalom empirikus munkái alapján, majd kitérek a tanulási környezet motivációs szempontú vizsgálatának problémáira és lehetőségeire, végül a célok és a környezet kapcsolatának mérési megoldásait tekintem át.

A célorientációs elmélet által tárgyalt célokat olyan kognitív reprezentációknak tekintik, melyek teljesítményszituációkkal kapcsolatos szándékokból és viszonyítási pontokból épülnek fel. Két általános cél különböztethető meg: (1) az elsajátítási cél, mely új képességek elsajátítására, a tananyag megértésére, a kompetencia fejlesztésére irányul; valamint a (2) személyes cél, mely mások túlteljesítésére, a képességek láthatóvá tételére fókuszál (Pintrich, 2000). A célok tovább oszthatók teljesítménykereső és teljesítménykerülő összetevőre – mely arra utal, hogy az egyén egy lehetséges pozitív kimenet elérésére, vagy egy negatív eshetőség elkerülésére fókuszál –, így a felosztás egy 2 x 2-es mátrixszal szemléltethető (Elliot, 1999).

Az elsajátítási cél pozitív következményeivel kapcsolatban széleskörű egyetértés mutatkozik, kedvezően befolyásolja többek között a tanulási stratégiákat, a metakogníciót, az önszabályzó tanulást és a fogalmi váltást (Elliot és McGregor, 2001; Linnenbrink és Pintrich, 2002; Wolters, 1999). A személyes célhoz általában kedvezőtlen folyamatok köthetők, például felszínes tanulási stratégiák használata, vagy kifogáskereső viselkedés (Anderman, Griesinger és Westerfield, 1998; Elliot és Harackiewicz, 1996). A teljesítménykereső-teljesítménykerülő dimenzió ugyanakkor tovább árnyalja ezt a képet.

Az egyéni célok és a tanulási környezet jellemzői közötti kapcsolatot laboratóriumi kísérletek (Elliot és Dweck, 1988) és kérdőíves kutatások (Anderman és Midgley, 1997) egyaránt alátámasztották. Tehát a megfelelő tanulási környezet kialakításával, főként az elsajátítási célt hangsúlyozó kontextus létrehozásával a tanulói célokon keresztül előnyösen befolyásolható a tanulási folyamat. Központi kérdésként jelentkezik, hogy a tanulási környezet mely elemei játszanak ebben kulcsszerepet. Lényeges továbbá, hogy a hazaitól sok tekintetben eltérő feltételek között feltárt összefüggések mennyiben helytállóak tanulóink esetében.

A kutatási terület eddigi eredményei egyértelműen jelzik a megközelítés hasznosságát, a felhalmozott tudás figyelembe vétele fontos előrelépést jelenthet fejlesztő programok kidolgozása és értékelése során.